

Slobodan Tišma

LETO, JUNI

– odlomak iz proze *Quattro stagioni* –

„Malo ko daje, malo ko uzima! Zašto je to tako?“

Miris lipa me izluđuje. Napada me! Već nekoliko noći spavam u šumi, u autiću. Da li se od mirisa može poludeti? Ali ako bih se malo više uživljavao, ispod te čari se ukazivao neki drugi i treći miris, kao slojevi i oni su bili manje ugodajni, da ne rečem, odvratniji, nasilnički, teži, dakle, stvarniji, kao čopor smrdljivih pasa, koji me vreba iz šipražja. Ipak, iluzija je postojanija, čar zakriljuje sve, opija me. Ujutro, kada sam se probudio, posmatrao sam sliku „Radost življenja“ koja je zakačena za šoferšajbnu. Nije u pitanju reprodukcija čuvene Pikasove slike. Inače, gnušam se tog lika. *Mother fucker*. Oduševila me plava boja. Možda mi nedostaje okean. Ništa jednostavnije: karton, vertikalnu preokrenuti u horizontalu, stabla pretvoriti u talase, jer stabla se, kao i talasi, većito bore između sebe. Samo ležati i posmatrati. Eto! A, Dunaj? Preklapanje.

Vraćamo se iz Begeristana. Opet je to taj crveni automobilčić, igračka. Proveravam dugačka svetla. Farovi se pomalo tresu, zaprav, drhte, bacaju svetlost preko nadvožnjaka. Ulazimo u neki gradić. Pred semaforom, odjednom, farovi se ugase. Farovi pred semaforom?! U totalnom smo mraku. Počinjem da kočim, ali kasno je, na pešačkom prelazu zgazim nekoga. Izgleda, neko dete, devojčica, ili dečak u beloj haljinici koja blešti u mraku. Eros? Misliš, prijatel!?! Zaustavljam se, izlazim iz auta sav očajan. Vidim nekog štakora, kako se šunja uz samu ivicu puta. Tu je već i policija, dajem im isprave. Izgleda da ću morati u zatvor, pomiren sam. Držim se rukom za mošnice, na mestu su. Hteo sam nešto da slažem ali odustajem. Ipak, da li smo u tim čestim putovanjima iz Đurvideka u Begeristan, i nazad, prevozili nešto, neke predmete? Uplašio sam se moguće premetačine auta. Možda ja nešto krijem sam od sebe. Transportujem nešto a da to i ne znam. Advokat Zamfirović i njegova bolesna devojka?! Vidim ih u automobilu, iza nas. Ali zar Zamfirović ne vozi invalidska kolica i koliko znam, skoro je slep, a i rastali su se on i Zoja?! Ili to nije istina? Isuviše je sve ovo stvarno. Kada su vremena u pitanju, čovek ima tako malo pouzdanja. Nešto što će se tek dogoditi, a u stvari već se dogodilo. Sve se providi, preslikava se. *Dogodek v gradu Gogi*. Ma, u Đurvideku, prijatel!

15. juni 90.

Ako se nisam uzdržavao, ako nisam potiskivao želje, neminovno sam povređivao druge, sve ide na tuđ račun, i zbog toga je patio u meni hrišćanin, iako ne verujem u Isusa Hrista. Ali ko te pita da li veruješ ili ne, nije to tvoja briga, bar tako tvrdi sveti Savle. Hik,

štuc! Osećao sam se krivim zbog patnji drugih ljudi. Ali to se nije dešavalo često. Ipak, dešavalo se. U stvari, stalno jedem hranu mrtvih, živim na tuđ račun. To je ta crna čokolada u dedinom špajzu. Ako sam se, pak, uzdržavao, ako sam potiskivao svoje želje, patio je u meni podstanar, divlji prirodni človek, zbog nepravde koju sam počinio sam sebi, sve ide na sopstveni račun. I opet sam jeo hranu mrtvih, opet sam bio u grehu. To je taj ementaler na drugoj stelaži. Ali da li je tako? Pre bi se moglo reći da je divlji čovek u meni bio savim slab, tj. hrišćanin u meni bio je isuviše tvrd, tj. nedovoljno osetljiv da bi mogao da doživi patnju, da je prihvati. Ali šta će ti to? Divlji hrišćanin?! Ipak, nema vere bez divljaštva, bez životinjstva. Luter je to dobro znao. Prijatelj!?! Zatresao je svoju šarenu kapicu sa zvončićima, šaljivdžija, he, he! Kuš, kuš! Ne biti zreo da prihvatiš patnju, iako je, zaprav, čitav život samo priprema za to. Kraj u agoniji, u nepomirenosti, u neravnoj borbi koju sigurno gubiš, kao Mocart. Ili Rembo. Reći, buncanje na samrti, da li mu je pomoglo, da li ga je izmeštalo? Možda je to najstrašnija istina privida.

Ali već nekoliko dana je izvanredna svetlost, vazduh je prozračan, plavetnilo, *plavo* je svud sa povetarcem, afričko vreme. *Radost življenja*. Juče i danas, šetao sam se pored Dunava koji deluje planetarno. Kao vizuelni šum. Okean. Muzika je Bog a ne volja, Muzika i Svetlost! Apolon i Dionis. Senka pesnika. Virbis. Udvojen, umnožen u beskraj. Tako stupam.

19. juni

Pun je mesec. Opet sam bio u šumici. Kao da sam hodao napred-nazad. Malo sam požurio da što pre prođem, a onda sam se vratio. Rekao sam sebi: nemoj, nije to u redu. Mesec me je pratio u stopu, iza svake krošnje, *iza svakog ugla, Luna, debela kao Fortuna*. Odjednom sam stao, okrenuo se i pogledao ga. Srećan sam, ali kad malo bolje razmislim, uopšte mi nije jasno zašto. Okružen sam tamninom i drvenošću leta. Primordijalac, paleolitanin? Ma, provincijalac, človek, prijatelj! Možda zato što sam izvan svega, nisam fasciniran nikakvim društvom, iako, moram priznati, često se dosađujem. Postojimo samo Schmitz i ja. Ipak, nisam siguran. Već smo matori ali volimo se kao deca, bez dodira, nismo odrasli. Ne verujem ni u kakvu ideju, ne verujem da život ima bilo kakvog smisla. Kao što sam već rekao, nisam religiozan iako ponekad razmišljam o Bogu, fasciniran sam Transcendencijom, kao i Muzikom. Svaki dan moram da budem sam nekoliko sati, upravo zbog Muzike, niko to ne bi mogao podneti.

Iznenada sam se probudio u sred noći. Šuma je izgledala sablasno, drveće je uzdisalo, bio sam veoma daleko od ljudi, razmišljao sam: Ipak, pouzdan znak da neko nije religiozan je strah, plašljivost, zaprav, strah od smrti. To „sumnje mračno pitanje stoji u daljini“, kako reče Skardaneli. Biti istinski religiozan, verovati, znači biti pomiren sa smrću, prihvatiti je sa poverenjem, prihvatiti totalni preobražaj kao samoukinuće, pretvoriti se u *nešto drugo* bez opiranja. Ili u *Ništa!* I danas postoje ti sveti ljudi koji se ne boje ničega. Iako sveti Savle, opet *on*, kaže da nema nikakvog preobražaja. Diskontinuitet ili samo *nuitet*. Ipak, skočiti u ponor, skočiti u vulkan kao Empedokle. Opet *on, ti, ja!* Samoubica kao najveći vernik – Kirilov. Ali i on se kolebao, drhtao je, ruka mu je zadrhtala kada je podigao pištolj.

U stvari, samo Bog, sam Bog bez vere, bez vernika i sledbenika, nema neizvesnosti, nema kolebanja. Čista Transcendencija. Ili baš ta krajnja neizvesnost, drhtanje, možda je to *ono*. Dno beznađa. Između sumnje i nade. Ipak, patnja, bol, stoji kao brana lakovernima. Naravno, postoje i oni koji ne veruju, nikome i ničemu neće da kažu: Da! Bitno je to da sami odlučuju da li će živeti ili mreti. Stavrogin. Nihilisti, ništitelji-stvaraoci, rečju, umetnici, kockari, oni koji bacaju kocke, igraju se sa Svetom. Izazov Bogu, izazov njegovoj ćutnji, Transcendenciji. Uprkos svemu, makar to danas ne značilo ništa. Što se plaše, što drhte, nije važno, a plaše se. Bitan je samo stav, trpeti i prevladati. To! Prijatelj, izgubio si kompas, izgleda, i kompas i sat. To je ipak samo jedno tehničko pitanje. Zatresao sam glavom tako da me je noćna kapica svojom gombicom nežno udarala po obrazima. Eto, nisam sam, ta noćna kapica je ipak nekakav lik, kori me. A trebalo bi me možda štapom...

19. juni

Dešavalo mi se često za vreme punog meseca da upadnem kao u neku vrstu knjižarskog kovitlaca, vrtloga. Ušao bih u knjižaru i počinjao da čitam neku knjigu sa velikom radoznanošću. Ako bih krajičkom oka video neki drugi naslov, odmah bi ostavljao to što sam čitao i prelazio na tu drugu knjigu, ali ni na njoj se ne bih dugo zadržao, nego bih nastavio da prelećem, da uzimam u ruke i da otvaram, da listam, dok ne bih na kraju iscrpljen pao u neku fotelju u nekom prašnjavom ćošku. To je ta pučina književnosti, to izobilje, moj prijatelj!

Evo, baš danas sam bio u jednoj knjižari. Gazda knjižare je čovek od poverenja, profesionalac koji gleda svoja posla i uopšte je na svom mestu u svakom pogledu. Inače, davao mi je knjige na čitanje. Svratio sam baš u nameri da vratim neke pozajmljene knjige. Sasvim neoprezno sam se zaleteo prema gazdi u dubini prostorije, kada sam primetio da za njegovim stolom sedi neki čovek. Bio je to onaj Džambazov, dramaturg, o kome je već bilo reči. Ukopao sam se u mestu, a zatim krenuo dva, tri koraka unazad, kao jastog koji će ipak završiti u loncu. U loncu, ili u rerni? Skuvan ili pečen? Bolje reći – šaran, upecan na udicu. Hteo sam da pobegnem. Ali već sledećeg trenutka sam se predomislio s obzirom da me je gazda primetio. Pitao sam se šta će taj čovek pomisliti, kakvo je sad ovo manevrisanje? Nisam želeo da izgubim njegovo poverenje i zato se definitivno uputih u pravcu stola za kojim su on i Džambazov sedeli i pili kahfu. Izvadio sam dve knjižice iz najlonske kese i pružio ih gazdi. Providilo se sve, nisam mogao ništa da sakrijem. Naravno, Džambazov je širom otvorio oči da vidi o kakvim knjigama se radi, da vidi kakav je moj izbor, kakav mi je ukus. Osećao sam već njegov ledeni prezir kako pada po meni, kako veje hladovina, zaprav, moju sramotu kao mrežu koja steže svoj račji plen. Mrežin ili račji? Kopernikanski obrat, svetsko pitanje! Kada bih bar mogao da mu nekako objasnim da su te knjižice pozajmljene za deda Titusa koji me je stalno gnjavio da mu donesem nešto interesantno za čitanje, iako, samo bi pogledao naslove. Ali samo bih se još više ubučkao. Uostalom, kao da je Džambazov tražio bilo kakvo objašnjenje. Čitam najčešće, zaprav, prelistavam, prevedene kratke romane novije italijanske i španske produkcije. Stotinak strana, to je moj maksimum. Preko toga ne mogu da održim pažnju. Takođe, čitam i knjige iz teorije. To me

je uvek interesovalo, ali pitanje je koliko mogu da ih razumem s obzirom na moje skromno obrazovanje, samouk sam. Verovatno sam sve shvatao pogrešno, ali sam ipak za to imao najviše strpljenja. Da bih nekako popravio utisak kod Džambazova, učinio sam još jednu glupost, upitao sam gazdu da li je možda dobio knjigu češkog filozofa Savoja Gmižeka, „Opera i razulareni evropski subjekt“, koja je upravo izašla ovih dana, o čemu sam nešto čuo na radiju. Džambazov je samo ovo čeka. „Šta će ti to?“, dobacio mi je, „da li ti znaš uopšte ko je Savoj Gmižek?“ Apsolutno nisam znao šta da mu odgovorim. „Taj vajni filozof, evropejac veliki, pledirao je nedavno na jednom filozofskom simpozijumu da Zapad pokrene vazдушnu kampanju protiv naše zemlje, da nas bombarduju! Shvataš? Filozof koji bi da operiše bombama!“ Čutao sam. A onda ipak prevalih: „Ali šta se mene tiče, bombardovanje, uostalom, ko nije sve bio za to radikalno rešenje, mene interesuje opera kao globalna metafora, na primer, da je operski orkestar protivvazдушna odbrana, artiljerijska baterija, da su pevači – izdajnici, strani plaćenici i takve stvari. Ne mislim da u tome ima ičeg stvarnog, konkretnog. Pa, plediranje je samo odlaganje u beskonačnost. Ko zna šta je Gmižek hteo da kaže, šta to stvarno znači?“ „To znači da bombe treba da padaju na Ujedinjeno Kraljevstvo, na naše nekrunisane glave, prijatelju“, penio je Džambazov. Osećao sam da stvari ne idu u dobrom pravcu i nisam mu više odgovarao. Setio sam se jedne situacije od pre petnaestak godina kada sam se šetao po Šurvideku sa Petrom Žerlinskim. Stajali smo na uglu Uspenske i Jevrejske ulice dok je Žerlinski pokušavao da mi prevede jedan pasus iz Roterijeve knjige „Amazonke“, uprkos tutnjavi tramvaja koji je upravo prolazio. Naprezao sam se da ga razumem kada osetih otpozadi iznenađan zagrljaj koji Žerlinskog i mene još više približi, zaprav, sasvim nas spoji. Okrenusmo se naglo i u čudu ugledasmo nekog koga ni u snu nismo mogli očekivati – Džambazova koji se ceri i počinje da peva: „Girls, girls, girls!“, u isto vreme se nadnoseći preko naših ramena, ne bi li nekako video o kojoj knjizi se radi. Učinio je onako mali dodatan napor izdizanja na prste da preko nas ipak nekako ugleda naslov, ali Žerlinski hitro pokri svojom velikom šakom korice i njegova znatiželja osta neutoljena. Ta prisebnost i brzina reagovanja u određenim situacijama je bila naročita osobina Žerlinskog, koju ja, na primer, nisam posedovao. Da sam ja kojim slučajem bio na njegovom mestu, ne bih rukom pokrio korice i Džambazov bi sigurno uspeo da vidi o kojoj knjizi se radi. Ovako ipak nije uspeo. Kada je definitivno shvatio da je ispušio, brzo se pokupio i nestao. Posle sam pomislio: zašto je Džambazov zapevao baš taj refren popularne pesme grupe „Sailor“, možda je ipak na neki način znao šta čitamo, samo nas je zajebavao. Bio je stvarno fra Diavolo.

Često sam razmišljao o Žerlinskom, ali dosta sam i zazirao od podsećanja na njega. Imao sam neki nelagodan osećaj da bi to moglo da krene u neželjenom pravcu, pošto je on kao lik bio prilično neuhvatljiv, bilo ga je teško definisati. Imali smo dosta sličnosti, ni njegova leva i desna strana nisu bile baš najbolje slepljene, ali Žer je bio mnogo hrabriji od mene. Delili smo skoro identične poglede na svet. Protiv zapadnog patrijahalnog poretka, protiv institucija koje se ustanovljuju samo da bi se vodio rat protiv drugih institucija, večni polemose. Permanentni građanski rat kao usud svakog polisa. Odnos prema ženama. Tadašnja aktuelna afirmacija žene, nije bila i afirmacija ženskog principa. Žene su postale muškarci, zaprav, u novom životu to je nagrada za dobra dela koja su počinile u

prethodnom. Kakva dobra dela? Poslušnost, marljivost! Patrijarhat ih upreže u svoje rop-ske zamke tzv. društvenog napretka. Žene opsednute društvenim uspehom. Žene, partijske aktivistkinje, ili žene-menadžeri na Zapadu. Zatim, prezir prema demokratiji, kao vrsti političke hipokrizije. Demokratija je takođe čisto muška stvar. Hamerika nije bila ništa demokratskija od Sojetskoga Sojuzza, tamo dve partije koje su u stvari jedna, a ovde jedna koja u stvari i nije nikakva partija, banda muškaraca. I u Ujedinjenom Kraljevstvu političke partije su kriminalne družine muškaraca, taksi udruženja sa po kojom zalutalom ženicom. Pozivanje na građansku odgovornost. Treba da budeš kooperativan, makar će te zajebati ali na fini način. Dakle, žene, učestvujte! Ha, ha! Dužni smo svi da učestvujemo u političkom životu, da glasamo, iako su izbori namešteni. Još stari Grci su smatrali da je to dužnost svakog odraslog normalnog muža, ostali su idioti, robovi i žene, tj. oni koji su se pretvorili u niža bića po kazni za loše postupke u prethodnom životu. Loše postupke? Neposluh, težnja za promenama! He, he! Atinjani koji su izmislili demokratiju bili su i najveći trgovci. Trgovina i politika, loš spoj od koga se malo šta dobrog može očekivati. Naš krale Jozef Treći je bio primer dobrog političkog trgovca. Neko će pomisliti da je reč o Jozefu Bravaru, ali nije. Do kraja sve se završava ratom, velikom svinjarijom, šminkanjem mrtvih klovnova. Zeleno pređe u cinober. Muška posla. Jedno vreme smo bili i poklonici Marijanskog kulta, ali brzo smo shvatili, kao što je to i Rembo tvrdio, da na dnu Marijinog srca vri truli Hristov poljubac. Naš ideal je bio matrijarhat, makar da tako nešto nije nikad postojalo. Velike žene, zaprav, velike majke kao Šila Montag ili Žana Nono, bile su naši idoli, ili Greta Garbo kao kraljica Kristina. Greta Garbo?! Ovo su sve reči Žerlinskog, koje sam bio spreman da potpišem. Takođe, bili smo prilično rezervisani prema tzv. ideji *globalnog sela*, koju je plasirao tada veoma popularni teoretičar medija Maršal Makluan, tj. globalnog šora, kako smo mi govorili, pošto su informacije uvek išle samo u jednom smeru. Ali ne toliko zbog opšteg protoka informacija i poruka, koliko zbog tog što nam se činilo da će se sve demistifikovati i isprofanisati, nestaće tajni, a kakav je svet bez tajni? Njegov čuveni slogan „Medij je poruka!“ je u suštini karton, da ne rečem nešt bezobraznije. Naravno, mnogo odvratnija nam je bila lokalpatriotska nacionalna demagogija u fazonu: samo da mi stranac ne tuca ženu, da me Hamer ne tuca u glavu, bolje je da me *informiše*, ako već neko mora, otac i brat. Svoji smo. Ko će kome, ako neće svoj svome. Jebem ti pamet! Jednom kada smo putovali sa našim devojkama po Italiji, sprijateljili smo se sa nekim Englezima. Beše to jedno otmeno društvanje severnjaka na Mediteranu, kao ono nekad u devetnaestom veku, umetnici, sam go džentlmen. Možete zamisliti šta je posle bilo, ali meni i Žerlinskom to uopšte nije smetalo. Što da ne? Njihove devojke su odmah priskočile da nam se revanširaju. Naravno, u pitanju su bile samo reči, ništa više. Žerlinski se nije predomišljao, odmah je stupio u kontakt, ali ja sam ćutao kao zaliven, nisam znao ni reči engleskog. Ali obožavali smo crnog čoveka, Afrika nam je bila velika fascinacija i uopšte tzv. Treći svet. Privlačilo nas je rastafarianstvo ali i islam, sufi-mistika nam je bila nešto posebno zanimljivo. Hajle Selasije je u stvari bio žena, velika majka Afrike i Azije, u to smo bili ubeđeni. Ali i islam je za nas bio ženska religija i kultura. Sećam se da smo na televiziji videli ples derviša i bili opsednuti danima tim doživljajem. Jednom mi je Žer rekao: „Ima li išta uzbudljivije od onoga kada se hodža popne na minaret pa arlaukne sa vrha džamije potresno *inšalah* koje se razlegne miljama na sve strane.“ Spominjem se svega ovog kao da je to

nešto posebno važno, uzbuđujem se. Koješta! Naravno, danas mi sve ovo izgleda prilično naivno, ali u pitanju su bili nazori mladih ljudi gde je zanesenost odnosila prevagu nad razboritošću.

Obojica smo bili siročad, s tom razlikom što sam ja bio usvojenik doktora Stevana Ne-rejlića, mog daljeg rođaka koji je bio bogat čovek, a Žer je odrastao u domu za nezbrinutu decu. Majka mu je umrla na porođaju. Njegov otac, koji je bio vagabund i pijanac, ostavio ga je u sirotištu. U stvari, njegov otac je još pedesetih godina postao veoma poznat i popularan pesnik. Javni nastupi pesnika su bili u to vreme veoma u modi. Čitao je često svoju poeziju pred velikim brojem znatiželjnika i taj auditorijum se sve više širio, tako da je to u nekom smislu postalo opasno. Do kraja, vlastodršci su mu zabranili da javno nastupa. Bio je primoran da se povuče, inače mu je pretila deportacija. Naravno, povukao se. Posle je uspeo nekako da pobegne u inostranstvo, u jednu susednu zemlju, a zatim, kako se pričalo, put ga je vodio u Australiju gde mu se izgubio svaki trag. Iako on beše ubedljivo najveći pesnik tih poratnih godina, danas nećete naći po pesničkim antologijama nijednu njegovu pesmu. Takođe, čini mi se da istorija književnosti i književna kritika uopšte ne spominju njegovo ime. Žer jedva da ga se sećao, imao je valjda desetak godina kada je ovaj nestao. Žer je bio stvarno siromašan, živeo je od socijalne pomoći. Ja sam ga pomagao koliko sam mogao. Često je večeravao kod nas a i davao sam mu odeću. Međutim, posle sam počeo da se osećam prilično neprijatno kada bih ga video u nekom svom kaputiću. Ne znam zašto. Sećam se da je dugo nosio jedan moj crni žaket sa crnom plišanom kragnom i manžetnama. Ja sam inače bio veliki kicoš, već sam rekao da sam šio košulje na cvetiće u radnji kod gospođe Irene, dedine ljubavnice.

Upoznali smo se još kao srednjoškolci. Moja gimnazija i Žerova umetnička škola su delile istu zgradu na Trgu mladenaca iza stare pošte, tako da smo se tu sretali, obično oko pola dva posle podne, kada sam ja dolazio na nastavu, a on odlazio. Prepoznali smo se u trenutku, bili smo veoma slični čak i po spoljnjem izgledu. Uskoro smo otkrili i jednu zajedničku strast – to je bilo mačevanje. Trenirali smo u „*Ecsegu*“ na Telepu. Tu je bio jedan stari Mađar, džentri, baron, koji nas je učio floretu, a nas dvojica smo bili i jedini učenici. Žestoko smo se makljali. Jednom u žaru borbe Žerlinskom je pukao floret, prelomio se i zabio u moju zaštitnu masku, tik pored moje leve slepoočnice. Posle toga smo malo smanjili tempo. Gospodin Batori, kako se zvao dotični, znao je još mnoge druge stvari i to svoje znanje nam je prenosio na jedan fini nenametljiv način, onako usput. Bio je dosta upućen u ezoteriju i uopšte u filozofiju. Naša kasnija opsednutost *skrivenim Bogom* bila je posledica baš njegovih pouka. No, iako je njegova upućenost mogla biti osnov za dublje ulaženje u te stvari, mi smo ipak ostali samo umetnici, dakle, sa nekim površnim znanjima, zapravo, zadovoljavajući se samo estetskim aspektom ezoterije. Ipak, moram reći da je Ž. imao i jednu slabu tačku od koje ja nisam patio – bio je seksualno nezajažljiv. Neko će reći: zašto je to slaba tačka? U stvari, to baš i nije dobra definicija, nije on bio nekakav Don Đovani, jednostavno, voleo je žene. Uvek je bio sa nekoliko žena u vezi, istovremeno. Naravno, većina njih je to teško podnosila, napuštale su ga i onda je stravično patio, često je bio gotovo pred samoubistvom. Inače, nikada nije ništa krio, krasila ga je savršena iskre-

nost. Činjenica je da su ga privlačile starije žene. Možda je u svakoj tražio majku, što je razumljivo s obzirom na njegov slučaj: to da mu je majka umrla rađajući ga. Takođe, nije bio ni mnogo zahtevan što se tiče fizičkog izgleda, čak mislim da su ga posebno privlačile ružne žene, što sa mnom nije bio slučaj, ja sam tu bio veoma probirljiv, da bi me privukla, žena je morala da bude lepotica. Verovatno nisam mogao da zaboravim da me je od majke ugrabila jedna rasna germansko-slovenska plavuša u kožnom mantilu koji je uzbudljivo mirisao. Ma koliko da je taj događaj bio nešto strašno, ne može se poreći da je on imao i nesporan erotski naboj. No, ipak, ono najbitnije što je spajalo mene i Žera, kao što sam već rekao, bile su Transcendencija i Muzika. Bili smo opsednuti Odsutnošću, zapravo, idejom o *skrivenom Bogu*. Bila je to neka vrsta religiozne ostrašćenosti za Nepojmljivim. Sve je ovo bilo u najneposrednijoj vezi sa muzikom koja je raspirivala taj trans. Obožavali smo, pre svih, Skrjabina i Malera. Kao umetnici bili smo pak veliki poklonici moderne avangardne umetnosti i naša umetnička praksa se kretala u tom pravcu. Žerlinski je posebno bio sklon eksperimentisanju. Već sam spominjao onaj njegov čuveni autoportret načinjen od sperme, fekalija, krvi i kose.

Sada sam se setio da se, kada sam se vratio iz Šenpetra, gde je Žerlinski ostao, posle pola godine, pojavila u Jurvideku izvesna Lucija Rajs, velika majka, koja je vodila čopor dece sa sobom, bilo ih je dosta, nije dobro reći čopor, s obzirom da se radilo o veoma vaspitanoj i disciplinovanoj deci. Ona je inače bila dugogodišnja članica komune u Šenpetru, zapravo, ona je učestvovala u njenom osnivanju. Naravno, posebno me je interesovalo šta je sa Žerom. Kada smo se sreli, Lucija mi je odmah rekla da je on posle mesec dana provedenih u Šenpetru, sa Arlenkom Stopard, onom devojkom koja je pokušala da me privoli za onu tešku stvar i koja je vodila tako uzbudljive razgovore sa mnom, otišao u Švajcarsku, zapravo, u neku komunu u Alpima, u blizini Lugana. Dakle, ono što ja nisam imao hrabrosti da učinim, Žer je učinio. Postao je sin Alpa, alpskih snežnih vrhova, koji su bili kolevka heroja, naravno, pod budnim okom Snežne kraljice majke, o čemu je još Anti-Held, preteča sirotog Skardanelija, pevao. To je taj demon slobode koji je ispunjavao Žerlinskog, a kojeg ja nisam imao. Beše to vizija koju je Brkati snažno obnovio krajem devetnaestog veka i koja je bila prijemčiva i za leve i za desne ekstremiste, i za anarhiste i za fašiste, nešto čega se pristojan građanski svet plašio. U Alpima je, navodno, postojao čitav lavirint pećina gde su se teroristi skrivali, u Evropi nije bilo pogodnijeg područja. Bila je to drevna taktika Amazonki. Kakva je razlika između Alpa i Kavkaza? Kada mi je Lucija ovo saopštila, bio sam savim hladan, bilo mi je svejedno. Iako, bilo je to u neku ruku iznenađenje za mene, a u stvari i nije. Od Žerlinskog je čovek mogao svašta da očekuje. Kada su žene bile u pitanju, on je bio apsolutno nepouzdan. Međutim, već sledećeg trenutka kao da se pojavila senka ljubomore ili zavisti. Da li zbog toga što je Ž. postigao nešto što ja nisam bio u stanju, ili je u pitanju bila Arlenka koja mi se zbilja sviđala? Da ne kažem da sam bio blago zaljubljen u nju i tek je pojava Schmitz uspela da je istisne iz mojih misli i mog srca. No, ipak mislim da želim da se sretnem sa Žerom, moglo bi se reći da mi na neki način nedostaje, razgovori sa njim su nasušna potreba, pogotovo danas kada sam prilično izgubljen – „človek izgubljen među drvećem“. Takođe, kopka me i ta njegova alpska epizoda, možda bih mogao da čujem nešto interesantno, nešto što sam propustio, pošto nisam imao

petlje. Uostalom, kada sam ja u pitanju, sve je uvek išlo iz druge ruke, daj šta daš. Izgleda da se Ž. trenutno nalazi u zatvoru zbog onog proletnjeg obijanja trafike, iako se zapravo radilo o umetničkom performansu. Ali to sam samo ja razumeo i možda još poneko. U pitanju je tzv. *nevidljiva umetnost*, možda poslednji čin naše avangardne umetničke prakse. Koliko zatvora je dobio, ne znam, ali nije isključeno da je već na slobodi. Dakle, susret sa njim je nešto moguće.

Posle samoubistva Pevcova, šefa policije, bilo je za očekivati da će policijski pritisak popustiti, da će se policijske strukture paralelno sa političkim promeniti i da će nas malo izgubiti iz vida. Ali beše to nadanje bez osnova. Kao što sam već rekao, ona baba je preživela, nastavila je da radi svoj posao. Jasno je bilo da nas neće ostaviti na miru. Pristupila je odmah novim glavešinama koji su je videli kao veoma upotrebljivu. Istraga o ubistvu onih pozornika je posle kraćeg prekida nastavljena. Jedno jutro je zazvonio telefon, na nevolju, tu noć sam spavao u kući, deda mi je rekao da me traži neki čovek. Ne razmišljajući, uzeo sam slušalicu. Bio je neko iz policije, predstavio se, ali se sada ne sećam kako se zvao. Rekao mi je da treba da dođem u policiju da obavimo jedan mali razgovor. Konsterniranost se u trenutku kod mene pretvorila u bes. Odgovorio sam mu da mi ne pada na pamet da dolazim, ako je pod moranje, neka dođu po mene. Naravno, bio je šokiran mojom drskošću, ali i zbunjen. Rekao mi je da malo skratim šarana, a onda mi je predložio da se vidimo u nekom restoranu. Odvratio sam mu da to ne dolazi u obzir, da me hapse, inače ništa. Malo sam ipak ublažio ton, rekao sam mu da može da me pita i preko telefona ako je to mali razgovor kako je rekao. Onda mi je on postavio pitanje: Gde je trenutno Petar Žerlinski? Odgovorio sam mu da pojma nemam iako sam znao da je u Švajcarskoj. Uostalom, šta bi mu značilo da sam mu rekao da je negde u Alpima, u nekoj komuni, kao da sam ja znao tačnu adresu. Nisam imao predstavu šta to zapravo znači. I na tome se razgovor završio. Kada sam spustio slušalicu, deda me je pitao ko je to bio. Slagao sam mu da je to neki automehaničar koji je zvao zbog autića. Nisam želeo da ga uznemiravam. Ali mislim da je on kapirao o čemu se radi.

Sada su ga konačno imali, mislim na Žerlinskog. Prošlo je više od deset godina od tog telefonskog razgovora. Istraga o ubistvu pozornika je očigledno tapkala u mestu, ali nije zastarevala. Pomišljam da će Žera i posle isteka ove kazne za obijanje kioska, ipak zadržati i dalje u pritvoru zbog istrage oko ubistva. Suviše je očigledan paralelizam između ova dva događaja, ipak je u pitanju *ista* trafika, a za njihove pileće (pileće, šta pričaš, prijatel?) mozgove ono pravilo da se ubica uvek vraća na mesto zločina je neporeciva istina. Bolje reći, dovoljna istina.

20. juni

Evo te slike koja je zakačena na šoferšajbnu crvenog autića, naravno, sa malo više detalja i koja se zove „Radost življenja“:

Quasi una fantasia

Na početku: scenografija, ekološki problem. Kao nekad na kraju: inventar, popis otpadaka. Plavo. Belo. Daleko, zagonetno ostrvo. Obrisi. Plećati. Svi dobri plivači u knjigama. Arapin. Svi loši plivači na moru. Stiven. Eva. Tirkiz. Smaragdne šume koje skrivaju ptičice, duše odbegle.

Zefir je mreškao tirkiznu prozirnu površinu vode. A malo dalje, morsko povrće u ultramarinskom želeu. Drevnost leta. Podnevna svetlost je stvarala magličastu auru oko dva najbliža ostrvca okružena talasima koji su se smirivali, a zatim nailazili sasvim nisko i ravnomerno. Jedra koja nestaju iza najbližeg ostrvca, kako zalaze između svetlosti i vode, veoma brzo, odjednom kao da potonu.

Dole je bilo more, ali zaslužnjeno. More su pokrivali talasi. Za čije oči? More beše providno, voda i nebo behu jedno. Pena talasa se obavijala oko stenja kroz koje se vijugavim putem probijao naš autić (opet on). Dole je bilo more, u ponoru. Kao velike olovne ploče, talasi su udarali površinu tarući se ivicama, šumeći. Iskonska svađa. Autić je vijugao između stenja, nestajao, zatim se opet pojavljivao. Ali za čiji pogled u mojim očima? More je bilo dole kao voda koju je još više prožimalo nebo sasvim plavo, apsolutno, sa velikim belim oblacima koji su se sporo menjali. Talasi su penili na stenju ulazeći, tražeći nešto u pećinama, vraćajući se. Autić se spuštao, a zatim opet žustro zaletao gore u stenovitu strmu obalu, okružen plavetnim ponorima, dok je zvuk njegovog motora, odbijajući se od stena, šištao kao zvečarka ili čekićao u zatonima. Posmatrao sam Schmitz kako vozi, njen profil, njene ruke na volanu, kako menja brzine nailazeći na uspon. Zatim, noge kako pritisakaju pedale kada autić uđe u krivinu. Opustio sam se, posmatrao sam senke drveća i more, dole zaslužnjeno, kako pljuska. Prostor je bio veliki krevet u koji smo legli da ostanemo u njemu zauvek. Blizina Schmitz i mora me je prožimala.

Ležali smo na toplim ružičastim mermernim pločama u senci drveća. Obala je bila sva od malih uvala pokrivena savršeno oblim belim kamenjem veličine nojevih jaja. Usled beline dna, voda beše prozirni tirkiz. Na kojih stotinak metara razbacana ostrvca izgledala su savim blizu dok je zefir mreškao dijamantsku površinu vode. A sasvim na pučini ukazivali su se obrisi jednog mnogo većeg ostrva, pod teškim smaragdним šumama, koje kao da je mamilo svojom zagonetnošću. Schmitz me je nagovarala da plivamo do najbližeg ostrvca, ali ja nisam smeo, bio sam loš plivač (e, moj Stevo!) i do kraja bih je uvek nekako odgovorio. Međutim, da sam ja njoj predložio da plivamo čak do onog tajanstvenog ostrva na pučini, ona bi odmah pristala. Privlačila ju je avantura, volela je rizik. Ja ne, ja sam voleo plicake tirkizne lagune. Kao drevni Nerej plutao sam po površini, bio sam lak, dok je njeno telo više uranjalo i izgledalo je krupnije i snažnije u vodi. Bilo je primetno da voda mnogo bolje i prirodnije prima njeno telo nego moje. Posmatrao sam kako se voda skladno sliva preko njenih ruku i ramena, dok moje telo kao da se nije čestito ni pokvasilo. Zatim bismo ležeći u kasni poslepodnevni smiraj, na toplim ružičastim stenama, tonuli u dremež pun uznemirujućih slika: iznad površine vode velika plava ajkula otvara svoja proždrljiva usta.

Probudio sam se, Schmitz je stajala na ivici stene, spremajući se da skoči u vodu sada već sasvim tamnu. Beše suton, nešto se praćnulo, ali ona je ne trepnuvši skočila. Osećao sam da je voda hladna i bez svetlosti. Ipak sam ustao. Schmitz je već izlazila iz vode. Zatim smo se noću vozili uskim putem ispod čempresa. Autić je žustro štektao kroz sablasne maslinjake grabeći nazad u svetlucavi grad.

Daleko u noći, okruženo vodom, postojalo je to tajanstveno ostrvo pod zvezdama. Nasred ostrva beše slatkovodno jezero, nasred jezera opet ostrvce pod borovom šumom u kojoj su živeli divlji magarci.

„Vi hoteli bit u Raju, a Raj...“, što reče onaj banatski uncut. Palo mi je ovo na pamet dok sam se poslepodne izležavao na kauču tegleći ukrućene udove. Škripao sam. Ipak je spavanje u autiću prilično naporno.

Nevolja je što nema dovoljno ljubavi za sve ljude na ovom svetu. Zašto su neki voljeni, a neki nisu? Zašto su neki lepi i pametni, a neki su to manje, ili uopšte nisu ni pametni ni lepi? A nisu krivi, nisu to zaslužili. *Človek potpuno nevin...* Nepravda je velika i eto rata, eto patnje. U suštini, i ovaj rat što trenutno besni okolo, vodi se iz istih razloga. Postoje oni koji apsolutno nisu poželjni. I onda zbog toga postaju još ružniji, još prljaviji i što je najgore – zli. Ali da nema nepravde, ne bi bilo ni nade, ni vere, sve bi bilo namireno, svi bi bili jednaki i ravnodušni. Dakle, igra! Prijatelj?! Ali što da ne? U stvari, človekova nesreća, njegov užas je množina, mnoštvo, čopor u kome postoje više ili manje uspeli primerci. To je to komešanje. Človek ne treba to. Človek žali za Rajem gde nije bilo mnoštva i nije se događalo ništa, postojao je samo *taj jedan človek* koji je bio oličenje sklada, neverovatno zgodan, naravno, umnožen u beskraj pod budnim okom Boga koji je zaljubljeno posmatrao svoje delo. Eva koja daje Adamu plod, breskvu ili jabuku, šta li je već, u stvari je ćerka-zmija, tj. prurušeni Bog, muškarac u ženskom liku. A i to rebro je sumnjivo, nešto tu ne štima, prijatelj! Igra se sa človekom, prvo mu zabrani, a zatim ga navede da prekrši zabranu, da bi ga onda štapom isterao iz šumarka, tj. da bi ga pretvorio u *ograničeno mnoštvo*, u ljude koji su različiti među sobom i te razlike, tj. sličnosti će biti uzrok patnje, uzrok bola i radosti istovremeno. Početak istorije. Evo teorije! Opet, ti, prijatelj! Paketići na novogodišnjem drvetu su neravnomerno ispunjeni, u nekima su đakonije, u nekima nema ništa. U nekima je crna čokolada, u nekima Praznina. Najveći užitak. „*Kad najveći užitak je ne ćutati ništa*“, kaže Pro-Edipus rex, nevoljeni brat Tarzanov, koji se sklonio u vrt da bi u-živao u Praznini, u Odsutnosti. U spoljašnjoj i unutrašnjoj Praznini. To je ono posebno u opštem, pukotina, nešto nepojmljivo. Sam Bog. Čista izvesnost. Comédie française: To je samo jedan skeč. Nije mu bilo ništa ponuđeno, jeli su zajedno samo sa drveta u-žitka. Nije postojalo nikakvo drugo drvo. Visio je na grani i njihao se, a ona je gledala kako on tegli svoje ukrućene udove, kako se umnožava u beskraj. U stvari, Antigona koja prati Edipa, njegova ćerka, je Eva. Ona predvodi Erinije koje će ga nežno umoriti, rašrafice ga na proste činioce kao neku mašinu, fino, *gedore* ključevima, dok on duva u sviralu-spiralu od trske, duva u promrzle prste sa veoma dugim i ostrim noktima lakiranim crvenim tutkalom od bršljana. Ma, neeee, čerećice ga kao masnu krpu. Prijatelj!?